

Kök Değerler Çerçevesinde Ahmet Hikmet Müftüoğlu'nun Roman ve Hikâye Kitaplarının İncelenmesi

Analysis of Ahmet Hikmet Müftüoğlu's Novel and Story Books in Terms of Root Values

Yusuf Ziya YÜKSEL^{ID}, Fahri TEMİZYÜREK^{ID}

ÖZ

Amaç: Bu çalışmada Ahmet Hikmet Müftüoğlu'nun "Gönül Hanım" romanı ile "Hâristan ve Gülistan" ve "Çağlayanlar" adlı hikâyelerinin 2019 Türkçe Öğretim Programı'nda yer alan on kök değer (adalet, dürüstlük, dostluk, öz denetim, saygı, sevgi, sorumluluk, sabır, vatanseverlik, yardımseverlik) açısından incelenmesi amaçlanmıştır.

Yöntem ve Araçlar: Çalışmada nitel araştırma yöntemlerinden olan doküman analizi kullanılmıştır. Çalışmanın materyali "Gönül Hanım" romanı ile "Çağlayanlar" ve "Hâristan ve Gülistan" hikâye kitaplarıdır. Verilerin analizinde ise betimsel analiz tercih edilmiştir.

Sonuçlar: Çalışmada Ahmet Hikmet Müftüoğlu'nun "Gönül Hanım" romanında 35, "Çağlayanlar" ve "Hâristan ve Gülistan" hikâye kitaplarında 43 olmak üzere üç eserde toplam 78 kök değer tespit edilmiştir. Bu kök değerlerden en çok tespit edilen üç tanesi 26 geçiş sıklığı ile vatanseverlik, 15 geçiş sıklığı ile saygı ve 13 geçiş sıklığı ile sevgidir. Sonuç olarak Müftüoğlu'nun eserlerinin, yazarın fikir hayatıyla da bağdaştığı üzere vatanseverlik, saygı ve sevgi kök değerleri açısından zengin olduğu sonucuna varılmıştır. Ayrıca ilköğretim kademesinin son yıllarında ve Türkçe dersinde Müftüoğlu'ndan ve çalışmalarından gerekli kontroller sağlandıktan sonra istifade edilebilir.

Anahtar Kelimeler: Ahmet Hikmet Müftüoğlu, Çağlayanlar, Gönül Hanım, Hâristan ve Gülistan, değerler, değerler eğitimi, kök değer, Türkçe dersi öğretim programı

ABSTRACT

Purpose: In this study, it was aimed to examine Ahmet Hikmet Müftüoğlu's novel "Gönül Hanım" and his stories "Hâristan ve Gülistan" and "Çağlayanlar" in terms of ten root values (justice, honesty, friendship, self-control, respect, love, responsibility, patience, patriotism, helpfulness) in the 2019 Turkish Curriculum.

Method and Materials: Document analysis, one of the qualitative research methods, was used in the study. The material of the study is the novel "Gönül Hanım" and the story books "Çağlayanlar" and "Hâristan and Gülistan". Descriptive analysis was preferred in data analysis.

Results: In the study, a total of 78 root values were identified in three works, 35 in Ahmet Hikmet Müftüoğlu's novel "Gönül Hanım" and 43 in his story books "Çağlayanlar" and "Hâristan and Gülistan". The three most frequently identified root values are patriotism with a frequency of 26 occurrences, respect with a frequency of 15 occurrences, and love with a frequency of 13 occurrences. As a result, it has been concluded that Müftüoğlu's works are compatible with the author's thought life and are rich in terms of the root values of patriotism, respect and love. In addition, in the last years of primary education and in Turkish lessons, Müftüoğlu and his works can be benefited after the necessary controls are provided.

Keywords: Ahmet Hikmet Müftüoğlu, Çağlayanlar, Gönül Hanım, Hâristan ve Gülistan, values, values education, root value, Turkish lesson curriculum.

* This work is licensed under a Creative Commons Attribution-NonCommercial-NoDerivatives 4.0 International License.

Sorumlu Yazar/Correspondence Author: Yusuf Ziya YÜKSEL (Gazi Üniversitesi)

E-posta/E-mail: yusufzy0657@gmail.com

Geliş Tarihi/Received: 05.08.2024

Kabul Tarihi/Accepted: 13.08.2024

Ç. Yayınlanma Tarihi/Online Published: 30.11.2024

GİRİŞ

Sosyal bir varlık olan insan, kurduğu medeniyetler ve yerleşimler itibarıyla birbiriyle sürekli etkileşim hâlinindedir. İnşa edilen sosyal hayat ve toplum, beraberinde sonraki kuşaklara da aktarılan bir belleği ve mirası meydana getirmiştir. Bu bellek ve miraslardan birisi de toplumun ferdi olan bireylere nasıl yaşanılacağını öğreten, onların tercihlerine yön veren değerlerdir (Akbaş, 2008, s. 10). Çankırılı (2015)'nin de dediği gibi değerler toplumsal denetim araçlarının en önemlisi, sosyal uyumun vazgeçilmez parçalarıdır (s. 11). Demircioğlu ve Tokdemir (2008)'in de belirttiği üzere değerler eylem ve düşüncelerimizi etkileyen, onlara şekil veren zihinsel olgulardır. İnsan davranışlarının özünde değerler bulunmaktadır (s. 71). “Değer” sözcüğü Türk Dil Kurumunun Güncel Türkçe Sözlükünde bu çalışmadaki anlamı ile “Bir ulusun sahip olduğu sosyal, kültürel, ekonomik ve bilimsel değerlerini kapsayan maddî ve manevî öğelerin bütünü” olarak ifade edilmektedir (Türk Dil Kurumu, 2024). Değer kavramı, birçok kişi tarafından farklı cümlelerle tanımlanmakta; ancak genel olarak insanın varlığını sürdürmesini sağlayan maddi ve manevi unsurlar şeklinde karşımıza çıkmaktadır. Bu çerçevede, değerlerin başlıca ailede ve sonrasında okulda toplumu oluşturan bireylere uygun şekilde aktarımı oldukça önemlidir. İlköğretim çağları da ideal bir eğitim ya da aktarım için kritik önem arz etmektedir.

Değerler Eğitimi

Değerler eğitimi kavramı, belirli aralıklarla güncellenen eğitim sisteminde yer bulan değerler ile son yıllarda önem kazanmıştır. Eğitim sistemi ve öğretim programları haricinde değer aktarımının ailede başlamasının oldukça kritik ve önemli olduğu düşünülmektedir. Ailelerin evlatlarının kişilik gelişimi ve değer öğreniminde birinci derecede sorumlu olduğu unutulmamalıdır. Değer eğitiminde hedefe ulaşmak isteniyorsa çocuğa model olan ebeveynin söz konusu değeri yaşaması ve örnek olması gerekmektedir (Yaman, 2012, s. 18). Okul çağına gelmiş çocukların aileden bu eğitimi almış olması da değer aktarımının başarıya ulaşması açısından önemlidir. Eğitim-öğretim kurumlarında ise bu kritik görev elbette programın kılavuzluğunda öğretmenlere düşmektedir. Öğretmenlerin, toplum değerlerini öğrenciye benimsetmekteki görevinin önemli olduğu düşünülmektedir. Bu anlayışla Dilmaç (2002)'a göre öğretmen; model rolünü üstlenmeli, sınıfta ortak sosyal yapıyı oluşturmalı, öğrencilere cesaret ve katılım fırsatı vermeli, iş birliği ortamı yaratmalıdır (s. 4). Kasapoğlu (2013)'na göre ise öğretmen evrensel değerlere dikkat edip bunlara bağlı kalmalı, eğitici-öğretici hikâyelerle öğrenciye bunları benimseme olanağı sağlamalıdır (s. 104). Esasen Kasapoğlu'nun önerdiği tekniklerin günümüzde kabul edilip uygulanan sezdirme yöntemiyle benzeştiği görülmektedir.

Millî Eğitim Bakanlığının attığı adımlara bakacak olursak değerlerden bugünkü anlamda olmasa da ilk bahseden metinlerden biri Millî Eğitim Temel Kanunu'dur. 1973 yılında yürürlüğe giren Millî Eğitim Temel Kanunu'nda “Türk milletinin millî, ahlakî, insanî, manevî ve kültürel değerlerini benimseyen, koruyan ve geliştiren... yurttaşlar yetiştirmek” ifadesi yer bulmaktadır (MEB, 1973). Son yıllarda ise güncel öğretim programları ile değer aktarımı resmi açıdan isim kazanmıştır. Bu doğrultuda 2010'da Millî Eğitim Bakanlığı Talim ve Terbiye Kurulu Başkanlığı, değerler eğitiminin yürütülmesine ilişkin “İlk Ders” adında bir genelge yayımlamıştır. Genelgede değerler eğitimi hakkında şu ifadeler yer almaktadır: “Toplumsal hayatı oluşturan, insanları birbirine bağlayan, gelişmeyi, mutluluğu ve huzuru sağlayan, risk ve tehditlerden koruyan ahlakî, insanî, sosyal, manevî değerlerimizin tüm bireylere kazandırılmasında en önemli etken eğitimidir. Bu kazanımların öğrencilerimize aktarılması da değerler eğitimi oluşturmaktadır.” (Talim Terbiye Kurulu Başkanlığı, 2010). Bu genelge ardından ek olarak etkinlik önerileri de kurumlara iletilmiştir.

2018-2019 Türkçe Öğretim Programı'nda Kök Değerler

Cumhuriyet'in ilanından sonra eğitim alanında yapılan ilk devrim, 3 Mart 1924 yılında “Tevhid-i Tedrisat Kanunu” (Öğretimin Birleştirilmesine Dair Kanun) ile olmuştur. Bu anlayışı benimseyen kurumlar açılarak nitelikli öğretim programları hazırlanmıştır. Öğretim programları, cumhuriyet sistemini destekleyen bir anlayışla oluşturulmuş ayrıca programlar “millî birlik ve beraberlik, çağdaş yaşam, laiklik, pozitif ilimler ve ana dil eğitimi” gibi başlıklardan oluşan ilkeler üzerine yapılandırılmıştır (Altay ve Baş, 2023).

18 Temmuz 2017 tarihinde Talim ve Terbiye Kurulu Başkanlığı (TTKB) “Müfredatta Yenileme ve Değişiklik Çalışmalarımız Üzerine” isminde bir basın açıklaması duyurmuştur. Yeni öğretim programlarında değerlerimizin ayrı bir öğrenme alanı, ünite, konu vb. olarak görülmeyeceği; bütün eğitim sürecinin nihai gayesi olduğu ve öğretim programlarının her birinde yer alacağı aktarılmıştır (MEB, 2019). Ayrıca yayımlanan basın toplantısında değerlerin

yalnızca dillerde kalmaması ve öğrenciye bunları pratiğe dökmeleri için fırsat sağlanması, konular ile ilişkilendirilerek çalışmalara aktarılması; destekleyici, toplum bilincini geliştiren ve karşılıklı saygı-sevgiye dayanan ortamlar oluşturulması, değer aktarımında okul-aile birliğinin desteğinin alınması da kararlaştırılmıştır (TTKB, 2017).

Bu öğretim programı değişikliğine göre yenilenen programa “adalet, dostluk, dürüstlük, öz denetim, sabır, saygı, sevgi, sorumluluk, vatanseverlik ve yardımseverlik” şeklinde on kök değer eklenmiştir. Bu kök değerler birçok ülkenin literatürlerinin ve akademik makalelerin taranarak seçildiğini yine bu basın toplantısında TTKB açıklamıştır. Ayrıca bu değerler seçilirken derslerin doğasına ters düşmemesine, onlarla bütünlük oluşturmaya ve kazanımların içine yedirilmesine dikkat edilmiştir (TTKB, 2017). Millî Eğitim Bakanlığının da programda ifade ettiği gibi hayatımızın rutin akışında ve sorunlarla karşılaştığımızda eyleme geçmemizi sağlayan kudretin kaynağı bu on kök değer, hem kendi başlarına hem diğerleriyle ilişki kurarak alt boyutlarıyla hayat bulacaktır (MEB, 2019). Bu anlayışla hazırlanan yeni nesil ders öğretim programlarının hepsinde bu on kök değer yer almaktadır ve herhangi bir derse mahsus görülmemiştir. 2024 Türkiye Yüzyılı Maarif Modeli’ne kademeli olarak geçme aşamasında hâlen üst sınıflar için uygulamada olan 2019 Türkçe Öğretim Programı’nda da yer alan kök değerlerimiz ve bu kılavuzda yer almayan ancak TTKB (2017)’nin bunlar hakkında belirlediği tutum-davranışlar şu şekildedir (s. 24):

Tablo 1. Talim ve Terbiye Kurulu Başkanlığının 2017’de Yayımladığı Değerler ve Bunlara İlişkin Tutum-Davranışlar Tablosu

Kök Değerler	Değerlerle İlişkili Bazı Tutum ve Davranışlar
Adalet	Adil olma, eşit davranma, paylaşma...
Dostluk	Diğerkâmlık, güven duyma, anlayışlı olma, dayanışma, sadık olma, vefalı olma, yardımlaşma...
Dürüstlük	Açık ve anlaşılır olma, doğru sözlü olma, güvenilir olma, sözünde durma...
Öz Denetim	Davranışlarını kontrol etme, davranışlarının sorumluluğunu üstlenme, öz güven sahibi olma, gerektiğinde özür dileme...
Sabır	Azimli olma, tahammül etme, beklemeyi bilme...
Saygı	Alçakgönüllü olma, başkalarına kendine davranılmasını istediği şekilde davranma, diğer insanların kişiliklerine değer verme, muhatabının konumunu, özelliklerini ve durumunu gözetme...
Sevgi	Aile birliğine önem verme, fedakârlık yapma, güven duyma, merhametli olma, vefalı olma...
Sorumluluk	Kendine, çevresine, vatanına, ailesine karşı sorumlu olma; sözünde durma, tutarlı ve güvenilir olma, davranışlarının sonuçlarını üstlenme...
Vatanseverlik	Çalışkan olma, dayanışma, kurallara ve kanunlara uyma, sadık olma, tarihsel ve doğal mirasa duyarlı olma, toplumu önemseme...
Yardımseverlik	Cömert olma, iş birliği yapma, merhametli olma, misafirperver olma, paylaşma...

Ayrıca yeni hazırlanan ve kademeli biçimde geçilecek olan 2024 “Türkiye Yüzyılı Maarif Modeli”nde bu değerler kapsamı genişletilerek yirmiyeye çıkarılmıştır. Bununla birlikte değerler temalarının içinde de yer almaktadır. Bu durum, değerler eğitiminin öğretim programları güncellendikçe varlığını pekiştirerek devam ettireceğini göstermektedir. Öğretim programlarının akabinde ders işleniş süreçlerini ve okuma metinlerini düşündüğümüzde değerler eğitiminde en büyük paylardan biri ilköğretim çağlarında Türkçe dersine düşmektedir. Öğrenciye Türkçeyi ilk öğretecek sınıf öğretmenin ve sonrasında devam ettirecek Türkçe öğretmenin, öğrenciyi ders kitabı haricinde amaca uygun metinlerle buluşturması da önemlidir. Özellikle okunacak kitap tavsiyelerinde öğrenciye uygun ve amaca hizmet eden yazar-eserlere yönlendirmede öğretmene görev düşmektedir. Ahmet Hikmet Müftüoğlu’nun eserleri de bu doğrultuda incelemeye değerdir.

Ahmet Hikmet Müftüoğlu ve Eserleri

Ahmet Hikmet’in ailesi bugünkü Yunanistan’ın Mora yarımadası kökenli olup bölgede müftülük yaptıkları için Müftüzade, Müftüoğlu adlarıyla anılmışlardır. Büyük dedesi Hafız Abdülhalim Efendi’nin 1820’li yıllarda patlak veren Yunan İsyanı’nda vahşi biçimde yakılarak öldürülmesi üzerine Hafız Efendi’nin eşi çaresiz bir şekilde Ahmet Hikmet’in babası Yahya Sezai Efendi’yi de alarak önce Mısır’a daha sonra da İstanbul’a geçti (Tevetoğlu, 1986, s. 14).

İstanbul’da iyi bir şekilde yetişen ve memur olan Yahya Sezai Efendi’nin Mora kökenli bir Halveti şeyhinin kızı ile yaptığı evlilikten 3 Haziran 1870’te Ahmet Hikmet dünyaya geldi (Yıldırım, 2020, s. 29). 1877 yılında babasını kaybettiğinde çoktan doğduğu yer olan Süleymaniye’deki mahalle mektebine başlamıştı. Bir müddet Soğukçeşme Askeri Rüştiyesinde bulunduktan sonra Mahmudiye Vakıf Rüştiyesini bitirdi. Abisi Ahmed Refik Bey’in fedakârlığıyla

hayatına yön verecek olan Galatasaray Sultanisine yazdırıldı. İlk kayda değer yazılarını ve “Leyla yahut Bir Mecnun’un İntikamı” adlı küçük eserini bu tarihi lisede kaleme alan Ahmet Hikmet, 1888’de okulu bitirerek Hariciye Vekâletinde memuriyet hayatına atıldı (Tevetoğlu, 1986, s. 27). 1893’te yine hayatını şekillendirmesine katkıda bulunacak yurt dışı görevlerine başladı. Marsilya, Peşte, Viyana ve Berlin gibi şehirlerde görev alarak 1898’de İstanbul’a döndü. 1908’de mezun olduğu Galatasaray Sultanisinde edebiyat öğretmenliği yaptı. Bu dönemde “Servet-i Fünun” gazetesinde yazılara da başlayan Ahmet Hikmet’in hikâyeleri “Haristan” adıyla 1901 yılında dergide yayımlandı.

1908-1912 yılları arası birçok mütefekkir gibi onun için de Türkçülük davası açısından hareketli geçmiştir. Bu yıllardan sonra vatan, millet ve Türkçülük üzerine yönelen Ahmet Hikmet I. Cihan Harbi yıllarında hayatının belki de en kritik yurt dışı görevine, Budapeşte’ye gönderildi. Burada şehbenderlik görevinde savaşta müttelikimiz olan Avusturya-Macaristan ile ilişkilerin geliştirilmesinde çok önemli rol üstlendi. Özellikle Macarların tarihine yönelen Ahmet Hikmet onlara eserlerinde dahi yer verdi. Mondros Mütarekesi’nden sonra ülkeye döndü ve 1911-1922 arası kaleme alıp beğendiği hikâyelerini “Çağlayanlar” adıyla bastırıldı (Tevetoğlu, 1986, s. 111). Aynı zamanda tek romanı olan “Gönül Hanım” da 1920’nin Şubat-Nisan ayları arasında Tasvir-i Efkâr’da 33 bölüm olarak tefrika edilmiş ve ölümünden çok daha sonra 1971 yılında Fethi Tevetoğlu tarafından yayımlanmıştır (Salim, 2022, s. 21). Cumhuriyet döneminde de çeşitli vazifeler alan Ahmet Hikmet 19 Mayıs 1927 tarihinde karaciğerindeki hastalık sebebiyle vefat etti (Tevetoğlu, 1986, s. 121).

Kaleme aldığı özellikle “Çağlayanlar” ve “Gönül Hanım” eserleri bugün Türkçü fikrin en kuvvetli eserlerindedir. “Çağlayanlar” adlı hikâye kitabı Millî Eğitim Bakanlığının geçmişte ilan ettiği ortaöğretim 100 temel eser listesinde kendine yer bulmuştur. Bilhassa o tarihlerde Türkiye’de Orhun Kitabeleri hakkında yapılan çalışmalar son derece azken kaleme aldığı “Gönül Hanım” romanı da çağının ilerisindedir. “Hâristan ve Gülistan” adlı kitabı ise yazarımızın Servet-i Fünun hareketi içinde kaleme aldığı kısa hikâyelerden oluşur. Dolayısıyla diğer iki çalışmasıyla tema ve değerler açısından aşırı bağdaştığı söylenemez. Ancak yazarımız hikâyelerinin bazılarında vatanseverlik temasını işleyerek geleceğe dair işaret vermiştir. Bu hikâyelerden bir tanesi olan “Nakiye Hala”yı duruma örnek gösterebiliriz. Tüm bu çalışmalarını ve mütefekkir kişiliğini düşündüğümüzde Ahmet Hikmet Müftüoğlu’nun eserlerinde vermek istediği güçlü mesajlar mevcuttur. Bunlardan en önemlisi de sonradan benimsediği, hararetli bir savunucusu olup okura aktardığı millî – manevî değerlerimizdir.

YÖNTEM

Bu çalışmada temel nitel araştırma yöntemlerinden olan “doküman analizi” yöntemi kullanılmıştır. Doküman analizi, araştırma kapsamındaki olgularla alakalı yazılı materyallerin incelendiği bir yöntemdir (Yıldırım ve Şimşek, 2008, s. 187). Wach’a (2013)’a göre ise “Doküman analizi yazılı belgelerin titizlikle ve sistematik olarak analiz etmek için kullanılan bir nitel araştırma yöntemidir.” (s. 1). Çalışmamızın amacı Ahmet Hikmet Müftüoğlu’nun eserlerini değerler açısından incelemek ve bu eserlerin değerler eğitimi için uygunluğunu kontrol etmektir. Çalışmada Ahmet Hikmet Müftüoğlu’nun basılı olarak yayımlanan “Gönül Hanım” romanı ile “Çağlayanlar” ve “Haristan ve Gülistan” hikâye kitapları, Millî Eğitim Bakanlığının belirlediği on kök değer açısından incelenmiştir. Ayrıca eserlerin barındırdığı kök değerler itibarıyla değerler eğitimindeki olası katkıları hakkında bilgi verilecektir.

Çalışma Materyalleri

Çalışmanın materyali Türk Edebiyatı Vakfı Yayınlarının 2007 basımı “Gönül Hanım” romanı, Türk Edebiyatı Vakfı Yayınlarının 2007 basımı “Çağlayanlar” hikâye kitabı ve Kapra Yayınlarının 2022 basımı “Hâristan ve Gülistan” hikâye kitabıdır. Tablo 2 ve 3’teki sayfa numaralarında bu yayınevlerinde basılmış kitaplar kullanılmıştır. İki 2007 basımı kitap olduğu için alıntılarda alfabetik sıra göz önüne alınarak “Çağlayanlar” kitabı “2007a”, “Gönül Hanım” kitabı “2007b” olarak gösterilmiştir.

Verilerin Analizi

Verilerin analizi için “betimsel analiz” tercih edilmiştir. Çalışma materyalleri çalışma süresi boyunca detaylı bir şekilde incelenmiş ve notlar tutulmuştur. Kök değerler tespit edilirken Talim Terbiye Kurulu Başkanlığının (2017) yayınladığı “Müfredatta Yenileme ve Değişiklik Çalışmalarımız Üzerine” adlı basın açıklamasının ikinci eki olan ve Tablo 1’de verdiğimiz “Yenilenen Müfredatlarda Değerler ve Değerlerle İlişkili Tutum ve Davranışlar” tablosu esas

alınmıştır. Bulunan kök değerler sayfalarıyla birlikte alınıp kullanılmak üzere kaydedilmiştir. Böylece üç eserde toplam 78 kök değer unsuru tespit edilmiştir. Yine eserin geneli düşünülerek sayfa özelinde olmayan ancak genel olay örgüsüne hâkim olan kök değerler de tablo sonrası paragraflarda açıklanmıştır. Söz konusu unsurların kök değer olup olmadığının doğrulanması için alanda uzman iki akademisyenin görüşleri alınmıştır. Dönütlerin sonrasında 4 unsur çalışmadan çıkarılmış ve kalan kök değerler türe göre tablolaştırılmıştır.

BULGULAR

Elde edilen bulgular bu bölümde roman ve hikâye türüne bölünerek tablo hâlinde verilmiş, ardından yorumlanmıştır. Ahmet Hikmet Müftüoğlu'nun "Gönül Hanım" adlı eserinde tespit edilen kök değerler, tespit edilme sayıları ve sayfa numaraları ile birlikte Tablo 2'de yer almaktadır. Ahmet Hikmet Müftüoğlu'nun hikâye kitaplarındaki değerler ise Tablo 3'te sunulmuştur.

1. "Gönül Hanım" Romanındaki Bulgular

Tablo 2. Ahmet Hikmet Müftüoğlu'nun Gönül Hanım Romanında Tespit Edilen Değerler, Tespit Edilme Sayıları ve Sayfa Numaraları

Kök Değerler	Tespit Edilme Sayısı	Kök Değerlerin Yer Aldığı Sayfalar
Vatanseverlik	11	18, 20, 31, 31 (2), 33, 41, 62, 154, 156, 156 (2), 164
Sevgi	5	96, 133, 136, 155, 162
Saygı	5	21, 70, 70 (2), 86, 101
Dostluk	3	22, 41, 146
Sorumluluk	3	31, 66, 70
Yardımseverlik	3	16, 96, 100
Öz Denetim	2	62, 67
Sabır	2	162, 164
Dürüstlük	1	127
Adalet	0	-
TOPLAM	35	

1.1. Vatanseverlik Değerine İlişkin Bulgular

Ahmet Hikmet Müftüoğlu'nun birçok eserinde olduğu gibi vatanseverlik "Gönül Hanım"da da ön plandadır. Şüphesiz onun vatanseverliği üzerinde atalarının Mora'da yaşadığı olayların çok büyük etkisi mevcuttur (Tevetoğlu, 1986, s. 32). TTKB (2017)'nin kök değerler tablosunda "çalışkan olma, dayanışma, kurallara ve kanunlara uyma, sadık olma, tarihsel ve doğal mirasa duyarlı olma, toplumu önemseme..." gibi tutum ve davranışlar ile özdeşleştirilen vatanseverlik olgusuna "Gönül Hanım"da sıkça rastlanmaktadır.

"Gönül Hanım" romanında vatanseverlik kök değerinin TTKB'nin tarif ettiği tutum ve davranışlara uyan kısımları şunlardır:

"Subay Bey'in hakkı var. Taklide, benzeşmeye sebep ne?... Bizim de bir büyük milletimiz, tarihimiz varlığımız yok mu?" (Müftüoğlu, 2007b, s. 18) şeklinde konuşan Gönül Hanım tarihsel ve doğal mirasına sahip çıktığını gösterir.

"Çalışabiliriz demek boş laf. Hemen çalışmalıyız. Kader sizi Çin Türkistanı'na yakın getirmiş Tolun Bey! Oralara atlayiveriniz, gidiniz, araştırmalar yapınız." (Müftüoğlu, 2007b, s. 20). Bu kısımda Gönül Hanım Sibirya'ya sürgüne gönderilmiş Tolun Bey'den milleti ve vatanının mazisi için çalışmasını istemektedir.

"Vatanımdaki gençlerin belki yüzde otuzu eceliyle ölmemiş, savaş meydanlarında veya kışlalarda can vermiştir." (Müftüoğlu, 2007b, s. 31) cümlesi Gönül Hanım'ın Tolun Bey'in gümrükteki kontrolde korktuğunu şaka yollu iddia etmesi üzerine cevaben söylenir. Tolun Bey Türk milletinin cefakâr durumundan bahsederek Gönül Hanım'ın latifesine ciddi biçimde yanıt verir.

“Hadise bir dakikada unutuldu, şimdi millî bir vazife yapmaktan doğan bir sevinçle mutlu idiler.” (Müftüoğlu, 2007b, s. 31). Bu kısım bir yukarıdaki alıntıda yer alan gergin havanın dağılması ve herkesin millî görevine odaklanmasıyla son bulduğunu aktarır.

“Türklerin müşterek vatanlarının sevgisi, sizin çiçek kalbinizde böylece saklı kalsın.” (Müftüoğlu, 2007b, s. 33). Gönül Hanım'a İstanbul'a dair 3 kartpostal hediye eden Tolun Bey'in sözleridir. Gönül Hanım'ın buna karşılığı ise “Edebiyen...” olmuştur.

“Mademki atalarımızın yurduna erdik, onların ruhlarını şad etmek için âdetlerini ihya edelim.” (Müftüoğlu, 2007b, s. 41) sözleri Sibiryâ'da Tolun Bey'in sürgün arkadaşı iken çalışmalarına katılan Macar Kont Zichy'nin sözleridir. Bu bölümde bahsedilen âdet Orta Asya'dan getirdiğimiz kültürlerden olan kan kardeşliğidir.

“Yok, Tolun! Öyle şeylerle zihnini yorma! Metin ol! Seni bu çöllere düşüren Gönül derdi değil, millet aşkıdır.” (Müftüoğlu, 2007b, s. 62). Gönül Hanım hakkında kafası henüz karmaşık olan Tolun Bey'in vatanî aşkı şahsa olan aşkın önüne koyduğunu bu cümlelerde görmek mümkündür.

“Vatan toprağına ayak basar basmaz Tolun secde edip yüzünü, alnını vatan toprağına sürdü. (Müftüoğlu, 2007b, s. 154). Bu bölümde memleketine dönen Tolun Bey'in vatan sevgisinin en uç noktalarda yaşadığını görüyoruz.

“Bir iki yıl sonra buralara dönebileceğimizi farzettik ve vatan sevgisiyle seyahatimizi yarıda bıraktık.” (Müftüoğlu, 2007b, s. 156). Dönüş kararı aldıklarında savaşın kötü gidişatından bihaber olan Kont Zichy çalışmayı erken bitirmelerinin sebebini söyler. Bunun üzerine Tolun Bey aşağıdaki tesirli cümlelerle buna cevap vermektedir.

“Burada benim imdadıma dinî terbiyem yetişir de derim ki, biz çalıştık ve milletimizin tarihine bir şeref sayfası ekledik. Artık ötesi kadere bağlıdır. Her ne kadar siz seyahatinizi uzatabilirdinizse de, ben vatanımdan daha fazla uzakta kalamazdım.” (Müftüoğlu, 2007b, s. 156) diyen Tolun Bey aslında bu çalışmadan oldukça memnundur ve vatani-milleti için yaptıkları işten gurur duymaktadır.

“Bundan sonra, Gönül ve Tolun cihanın ve bilhassa Türk ve İslâm memleketlerinin geçirdiği felâket günlerine rağmen... ve Millî Mücadelelerin parlak neticelerinden emin olarak, devamlı ıstıraplara muhteşem bir sabır ile karşı koymaya çalıştılar.” (Müftüoğlu, 2007b, s. 164). Eserin son bölümü olan bu kesit bize mutlu bir sonu müjdelemektedir. Eserin yazıldığı yıllar Millî Mücadele yılları olduğundan Ahmet Hikmet de Anadolu'dan parlayan ateşe bu son paragrafla inancını gösterir. Hayatlarını birleştiren iki kahramanımız bize aydın ve vatansever bir aile profili olarak yansıtılır.

1.2. Sevgi Değerine İlişkin Bulgular

Sevmek ve sevgi, bu işten etkilenen kişi veya nesnelere bağlı olarak düşündüğümüzde oldukça geniş bir duygudur. “Gönül Hanım” romanında kişiye olan sevgi aşk özelinde genele hâkimken bu duygu vatanseverlik ve vazife aşkının önüne geçmemiştir. Önce asli görevini başarıyla tamamlayan Tolun Bey daha sonrasında Gönül Hanım ile bir birlikteliği ciddi anlamda düşünmüştür.

“Gönül Hanım” romanında sevgiye genel anlamda rastladığımız bazı bölümler şunlardır:

“Gönül'ün gönlümdeki aşkı, ‘Benden bahset!’ diyor ve sanki çırpınıyordu ve gözlerim onun hayâli etrafında dalıyordu...” (Müftüoğlu, 2007b, s. 96). Günler geçtikçe Gönül Hanım'a karşı olan sevgisi ve muhabbeti artan Tolun Bey'in ağzından dökülen bu sözler aslında ona olan aşkının da işaretidir.

“Sizi ne kadar sevdiğimi ispatlamamı ister misiniz?” (Müftüoğlu, 2007b, s. 133). Bu kısımdan önce Şair Gazi Giray Han'ın bir gazelini okuyan Tolun Bey yanlış anlaşılmayı engellemek için Gönül Hanım'a böyle bir soru iletir. Ancak Gönül Hanım onun sevgisinden emin bir şekilde “Hayır!” demektedir.

“Şimdi ben de kendimi kırılmış, iki parçaya bölünmüş bir kitâbe sayıyorum ki, bir parçam Gönül'dür.” (Müftüoğlu, 2007b, s. 136). Çalışmayı bitirip dönüş yoluna koyulacak olan Tolun Bey'in gönlünü kaptırdığı Gönül Hanım'a bağlanışını bu sözlerde görürüz.

“Bıçare kadın bu beklenilmez saadet karşısında sevincinden ne yapacağını şaşırılmış ve ancak oğlunun arkasına, yanına ufak yastıklar yerleştirerek ve eliyle kahveler pişirerek rahatını tamamlamaya çalışmıştı.” (Müftüoğlu, 2007b, s.

155). Evine dönen Tolun Bey'i gören annesi evladını karşısında görünce ne yapacağını şaşırır. Devlet ve millet 10-15 senedir zor zamanlardan geçiyordur, her ana cepheye oğlunu gönderdiğinde dönmeme ihtimali olduğunu da bilir. Dolayısıyla kesiti anne sevgisi olarak nitelendirmek mümkündür.

“Gönül! Gönül! Bu kız, bu semâvî mahlûk onun ruhunu büyülemiş ve hayatına hâkim olmuştu. Gönül hayalinin esiriydi.” (Müftüoğlu, 2007b, s. 162). Cihan Harbi sebebiyle Gönül Hanım'dan uzak kalan ve hasret çeken Tolun Bey'in sevgisini bu cümlelerde görebilmekteyiz.

1.3. Saygı Değerine İlişkin Bulgular

Roman karakterlerimizin gerek yaptıkları işe gerekse birbirlerine oldukça saygılı olduklarını söylemek yanlış olmayacaktır. Öyle ki aralarında bir kıskançlık olsa bile Kont Zichy ve Tolun Bey arasında hem vazifeye hem de ortamdaki kişilere duyulan saygı sebebiyle bir tatsızlık yaşanmamıştır. Ayrıca bir kadın olduğu için Gönül Hanım'a gösterilen hürmet eserin her yerinde kendini belli etmektedir. Kont Zichy ve Mehmet Tolun'un her hareketinde bu ihtiramı görmek mümkündür. TTKB (2017) “alçakgönüllü olma, başkalarına kendine davranılmasını istediği şekilde davranma, diğer insanların kişiliklerine değer verme, muhatabının konumunu, özelliklerini ve durumunu gözetme...” davranışlarını saygı değeriyle özdeşleştirir.

“Gönül Hanım” romanında saygıya dayalı işlenen bazı kısımlar şunlardır:

“Tolun Bey, bu ilk Türk tarihî ve ilmî seyahatine, ‘Gönül Hanım Sefer Heyeti’ adı verilmesini teklif etti. Çünkü bu hususta ilk fikir ve ilk gayret getirme bu aydın kadından çıkmıştı.” (Müftüoğlu, 2007b, s. 21). Ekibe isminin verildiği kısımda Gönül Hanım'ın fikrine ve şahsiyetine olan hürmeti görürüz.

“Şimdiki hâlde dinim ve milliyetim, hatta menfaatim teklifinizi kabul etmeme engeldir. Size hürmet ederim, fakat ruhunuzu mesut edemem. Darılmayınız.” (Müftüoğlu, 2007b, s. 70).

“Yüreğimdiki ağırlık kalktı ve onun yerine Gönül'e karşı, tarif edilemez, bir saygı hissi peyda oldu.” (Müftüoğlu, 2007b, s. 70). Aynı sayfadaki bu iki bölümün ilkinde Gönül Hanım, Kont Zichy'nin teklifini nazik bir biçimde reddetmiştir. İkinci bölümde ise bu olay üzerine Tolun Bey'in Gönül'e artan hayranlığına şahit olunmaktadır.

“Hepimiz bu kardeş topraklarına, bir seyyah merakıyla değil, atalar yurduna dönen bir torun saygısıyla geldik.” (Müftüoğlu, 2007b, s. 86).

“Gönül'ü başkan olarak en öne geçirdik; âbidenin huzuruna yüreğimiz çarparak, görünmeyen, fakat duyulan haşmet dolu bir huzura çıkar gibi, hürmetle vardık.” (Müftüoğlu, 2007b, s. 101). Bu iki bölümde de saygının sadece kişilere değil atalara da aynı hassasiyet ve derecede gösterildiği anlaşılmaktadır.

1.4. Dostluk Değerine İlişkin Bulgular

“Gönül Hanım” eserinde kahramanlarımız Türk dünyasının en önemli keşiflerinden birini yapmak için bölgeye giderler. Ekseriyetle bu görev öncesinde yeni tanışan karakterlerimizin birbirine olumlu anlamda bağlılık sergilediğini söylemek yanlış olmayacaktır. Bu olumlu bağlılığın en önemli öğelerinden birisi de yoldaşlık ve dostluk bilincidir. TTKB (2017)'nin “diğerkâmlık, güven duyma, anlayışlı olma, dayanışma, sadık olma, vefalı olma, yardımlaşma...” gibi tutum ve davranışlarla açıkladığı dostluğa romanımızda rastlamaktayız.

“Gönül Hanım” romanında dostluğa dayalı işlenen bazı kısımlar şunlardır:

“Bugün kaçabilsem ve sizin gibi bir yoldaş bulsam, fırsat bu fırsat derdim.” (Müftüoğlu, 2007b, s. 22). Kont Zichy'nin Tolun Bey'e söylediği bu sözler görülecek yoldaşlığın habercisidir.

“Buraya kadar kardeş gibi aynı duygu, aynı istek ile geldik, buradan öte de bu samimiyeti muhafaza için kan kardeşi olalım, ant içelim.” (Müftüoğlu, 2007b, s. 41).

“— İşte şimdi Türk-Macar dostluğunu kaydattık, dedi.” (Müftüoğlu, 2007b, s. 146).

1.5. Sorumluluk Değerine İlişkin Bulgular

Olay örgüsünde kahramanlarımız Orhun Vadisi'ne doğru yola koyulurken bu vazifedeki ilk Türkler oldukları bilincindedirler. Dolayısıyla kendileri vatan ve milletleri adına güçlü bir sorumluluk duygusu ile yüksek bir görev aşkı içinde olduklarını söyleyebiliriz. TTKB (2017) sorumluluk duygusunu şu tutum ve davranışlara bağlar: “kendine, çevresine, vatanına, ailesine karşı sorumlu olma; sözünde durma, tutarlı ve güvenilir olma, davranışlarının sonuçlarını üstlenme...”

“Gönül Hanım”da sorumluluk değeriyle ilgili kısımlar şunlardır:

“Aralarında en çok iftihar eden ve gururlanan da Mehmet Tolun'du. Çünkü hiçbir Osmanlı Türkü kendisinden önce böyle tarihi ve ciddi bir maceraya atılmamıştı. Bu koca millette ilmî bir gaye uğrunda seyahat eden ilk kâşif kendisi olacaktı.” (Müftüoğlu, 2007b, s. 31). Milleti için bir vazifeye atıldığına inanan Tolun Bey, yüksek bir sorumluluk bilinci içerisinde.

“Buralara kız kaçırmak için gelmedim ya... Ben niye seyahat ediyorum? Ne arıyorum? Hayır! Her ihtimale karşı metin ol Tolun! Önce vazife, sonra... Yine vazife! Gözümden bütün dünya silindi. Her şey bitti. Yalnız vazife kaldı.” (Müftüoğlu, 2007b, s. 66). Bu bölümde Tolun Bey'in Gönül Hanım'a beslediği sevginin kıvılcımlarını görürüz. Ancak bu hislerden ziyade öncelikle kendine yüklediği mesuliyetin farkındadır.

“Hâlbuki milletimin benim gibi aydın kadınlara çok ihtiyacı var.” (Müftüoğlu, 2007b, s. 70). Türk kadınlarına içten içe öncü olmayı amaçlayan Gönül Hanım'ın bu sözleri hissettiği sorumluluğun belirtisidir.

1.6. Yardımseverlik Değerine İlişkin Bulgular

Orhun Vadisi'nde çalışmalarını yapan Gönül Hanım Sefer Heyeti buraya yapılan seyahat ve burada yapılan çalışma süresince birbirlerinin işlerini kolaylaştırmaya çalışmıştır. Özellikle karşılaşılan güçlüklerin aşılmasındaki iş birliğine eser boyunca rastlanır. TTKB (2017) bu değeri “cömert olma, iş birliği yapma, merhametli olma, misafirperver olma, paylaşma...” hareketleriyle açıklamaktadır.

“Gönül Hanım”da yardımseverlikle bağdaştırılabilen kesitler şunlardır:

“...Krasnoyarsk'daki bakkallar, çoğunlukla Müslüman Tatarlar oldukları için, subaylarımızda varlıklı olanlar, beslenme konusunda sıkıntı çekmezler, ara sıra bunlarda veresiye alışveriş de ederlerdi. Tatar dindaşlarımız, esirlerimizin pek çok ihtiyaçlarını temin ederlerdi.” (Müftüoğlu, 2007b, s. 16). Ruslara esir düşen Türklere hem soydaş hem dindaş olan yerli Tatar halkının yardımlarını bu bölümden anlarız.

“— Tolun Bey! Tolun Bey! Bana yardım et, bak neler getiriyorum!”

Diyen Gönül'ün çığlığını duydum. Elinde peksimetler, sütlü kahvem, tereyağı kutusu bana doğru geliyordu. Koştum, kıymetli yükünü elinden aldım ve teşekkür ettim.” (Müftüoğlu, 2007b, s. 96).

“Ali Bahadır Bey yan taraftan diğer hizmetçilerle koşarak Gönül'ün hayvanının önüne geçmiş, onu muhakkak bir tehlikeden kurtardıktan sonra daha korkunç bir durumda olan Kont'un imdadına yetişmişti.” (Müftüoğlu, 2007b, s. 100). Gönül Hanım'ın ağabeyi olan Ali Bahadır Bey burada bataklığa saplanan Kont'a yardımcı olur.

1.7. Öz Denetim Değerine İlişkin Bulgular

TTKB (2017)'de “davranışlarını kontrol etme, davranışlarının sorumluluğunu üstlenme, öz güven sahibi olma, gerektiğinde özür dileme...” gibi tutum ve davranışlarla açıklanan öz denetimin oldukça geniş bir kapsamı mevcuttur. Eserimizde bu kök değere çok fazla rastlamasak da Tolun Bey'in iç muhakemeleri ve kendini dizginlemeleri sırasında görebiliriz.

“Gönül Hanım”da öz denetim çerçevesine alabileceğimiz kısımlar şunlardır:

“Yok, Tolun! Öyle şeylerle zihnini yorma! Metin ol! Seni bu çöllere düşüren Gönül derdi değil, millet aşkıdır.” (Müftüoğlu, 2007b, s. 62). Gönül'e olan hislerini dizginlemeye çalışan Mehmet Tolun Bey, asli görevi olarak benimsediği çalışmasını düşünerek davranışlarını kontrol etmeye çalışır.

“— Yine de, diyordum. Arkadaşlarımı tanımalıyım ve sonu ne olursa olsun sabretmeliyim.” (Müftüoğlu, 2007b, s. 67).

1.8. Sabır Değerine İlişkin Bulgular

Mehmet Tolun Bey'in Gönül Hanım'la kurduğu gönül bağı eserimizin son bölümlerinde olay örgüsüne hâkim olmaktadır. Ana vatana döndükten sonra savaş sebebiyle Gönül Hanım'ı beklemeye koyulmasının ve gelecek kaygılarının sabretmeyi Tolun Bey'e öğrettiğini görüyoruz. TTKB (2017)'de “azimli olma, tahammül etme, beklemeyi bilme...” gibi net davranışlarla açıklanan sabır kök değerini eserimizin şu kesitlerinde görmek mümkün:

“...Çünkü kendisinde ne Gönül'süz yaşayabilme gücü, ne de Gönül'le hayatını birleştirebilme cesareti kalmıştı. Perişan bir hâldeydi.” (Müftüoğlu, 2007b, s. 162). Evine döndükten sonra harp nedeniyle Gönül'den haber alamayan Tolun Bey müşkül durumdadır. Ancak olay örgüsünde görülür ki sabretmeye devam etmektedir.

“Bundan sonra, Gönül ve Tolun cihanın ve bilhassa Türk ve İslâm memleketlerinin geçirdiği felâket günlerine rağmen... ve Millî Mücadelelerin parlak neticelerinden emin olarak, devamlı ıstıraplara muhteşem bir sabır ile karşı koymaya çalıştılar.” (Müftüoğlu, 2007b, s. 164). Vatanseverlik değerinde de kullandığımız bu bölüm, Türk milletinin Cihan Harbi sonrasında ve Millî Mücadele'de gösterdiği sabır ve kararlılığın delilidir. Özellikle eserin Millî Mücadele yıllarında yazılıp basılması bu tezimizi doğrulamaktadır.

1.9. Dürüstlük Değerine İlişkin Bulgular

Eserde dürüstlük değerine ilişkin doğrudan tespit edilen tek yer mevcuttur. TTKB (2017)'de “açık ve anlaşılır olma, doğru sözlü olma, güvenilir olma, sözünde durma...” ile açıklanan dürüstlük şu kesitte kendisini göstermektedir:

“Allah aşkına benim kusuruma bakmayınız... Belki saygı ve sevgimden şüphe edersiniz. Fakat ben zengin değilim, belki size nispetle pek fakirim! Şimdiye kadar yüksek bir terbiye ve bolluk içinde bir hayat gören bu mübarek insanı bahtsız bir hâle getirmek istemem...” (Müftüoğlu, 2007b, s. 127). Gönül Hanım ile Tolun Bey'e yüzükleri diğerleri tarafından takılmıştır. Ancak Tolun Bey yüzüğü takmadan önce müstakbel eşine kendi durumunu dürüst bir biçimde anlatır.

1.10. Adalet Değerine İlişkin Bulgular

TTKB (2017)'de “adil olma, eşit davranma, paylaşma...” ile açıklanan adalet değerine eserde rastlamamaktayız. Ancak karakterlerimizin çalışma boyunca iş bölümlerine ayrılması, Gönül Hanım'a gerektiği yerde pozitif ayrımcılık yapılması gibi olay örgüsünde belli olan bölümler bu kapsamda ayrı olarak değerlendirilebilir durumdadır.

2. Ahmet Hikmet Müftüoğlu'nun Hikâye Kitaplarındaki Bulgular

Tablo 3. Ahmet Hikmet Müftüoğlu'nun Hikâye Kitaplarında Tespit Edilen Değerler, Tespit Edilme Sayıları ve Sayfa Numaraları

Kök Değerler	Tespit Edilme Sayısı	Kök Değerlerin Yer Aldığı Sayfalar
Vatanseverlik	15	HG-116; Ç-9, 46, 52, 52 (2), 53, 56, 71, 72,74, 76, 78, 91, 132, 157
Sevgi	10	HG-115, 116, 118; Ç-63, 70, 92, 104, 110, 111, 142
Saygı	8	HG-37, 54, 77, 109, 178; Ç-98, 99, 147
Dostluk	2	HG-194; Ç-153
Öz Denetim	2	HG-67; Ç-111
Yardımseverlik	2	HG-106; Ç-17
Sabır	2	Ç-56, 144
Sorumluluk	1	Ç-78
Dürüstlük	1	Ç-99
Adalet	0	-
TOPLAM	43	

Tablodaki “HG-“ kısaltması ile başlayan sayfa numaraları kök değerın “Hârıstan ve Gülistan”da yer aldığını, “Ç-“ işareti ile başlayan sayfa numaraları ise “Çağlayanlar”da yer aldığını belirtir. “Çağlayanlar”daki bazı hikâyelerde parantez içinde kelimelerin günümüz Türkçesi verilmiş, bulgulardaki örneklerde daha iyi anlaşılması için bu sözcükler kullanılmıştır.

2.1. Vatanseverlik Değerine İlişkin Bulgular

Ahmet Hikmet Müftüoğlu vatanperver ve manevî açıdan güçlü yönü olan bir fikir adamıdır. “Çağlayanlar” ve “Gönül Hanım” ile zirve yapacak Türkçü fikirleri, önceleri Servet-i Fünûn anlayışında yazdığı “Hârıstan ve Gülistan”da dahi emarelerini göstermiştir. “Çağlayanlar”ın ön sözünden sonra gelen ve eserin ilk metni olan “Türk Eli Zeybeklerine”, onun Türkçü haykırışının belki de en tesirli manifestosudur. Yazarımızın hikâye kitaplarında en çok işlediği değer vatanseverliktir. Hikâyelerindeki vatanseverlik konulu kısımlar şunlardır:

“Sen her zaman demez miydin ki: “Ben şehit oğluyum, inşallah şehit babası olacağım!” İşte baba, duan kabul oldu. O hasretli, yârine, şehitliğe kavuştu. Hem gazi oldu hem şehit.” (Müftüoğlu, 2022, s. 116). “Hârıstan ve Gülistan”daki en vurucu hikâyelerden olan “Nakiye Hala”da geçen bu mektup kesiti Nakiye Hanım’ın oğlu Hüseyin’in son mektubudur. Burada vatan için cenk etmek ve şehadet yüceltilir.

“Cihanın tarihi, vatani uğrunda senin kadar uğraşan, kanını döken bir millet daha gösteremez. Senin kadar kimse kendi vatanına sahip olmaya hak kazanamamıştır. Bu vatan ya senindir, ya kimsenin...” (Müftüoğlu, 2007a, s. 9). “Çağlayanlar”ın “Türk Eli Zeybeklerine” bölümünden yapılan bu alıntı Türk milletine epik bir sesleniştir.

“Memleket düşünülmemekten, unutulmaktan, ihmâl olunmaktan bıktı. Ona itimat ettiğinizi, onu saydığınızı, ona güvendiğinizi âlem duysun...” (Müftüoğlu, 2007a, s. 46). “Çağlayanlar”ın “Yarayı Kanatan” hikâyesi, milletinden utanan Doktor Pertev’in ortamdakiler tarafından oldukça kuvvetli tezlerle ikna edilmesi ve son olarak Zayıf Efendi’nin bu tesirli sözlerini içerir.

“— Ah bu vatanda her şehide bir taş dikilseydi, memleketimiz baştan başa bir kabristan kesilirdi ve bu türbelerin kandilleri için göğün yıldızları kâfi gelmezdi.” (Müftüoğlu, 2007a, s. 52).

“— Ne mutlu ona! Şehit oldu. Sen de yetim oldun. Duadan gayri elimizden ne gelir?”

Dua edelim Allah İslâm’ı muzaffer etsin!” (Müftüoğlu, 2007a, s. 52).

“— Ah Ayşecik! Benim de babamın Moskof Muharebesi’nde şehit olduğunu kıymetli nineciğim söylerdi. Ne yapalım? Erkekler vatanın kuzuları değil mi? Bir gün alınlarında yazılmışsa, elbette kurban olacaklar.” (Müftüoğlu, 2007a, s. 53).

“Ey mücahitler! Allah yolundan dönen kimdir? Ey gaziler! Hak yolunda geri kalan kimdir? Kâbe sağımızda, cennet önümüzde, Allah her tarafımızda! Şehadete aşık olmayan kimdir? İnnâ li’l-vatan ve innâ ileyhi râci’ün (vatandan geldik ve ona döneceğiz) İleri!!!” (Müftüoğlu, 2007a, s. 56). “Çağlayanlar”ın “Padişahım Alınız Menekşelerimi Veriniz Gülümü” hikâyesinden alınan bu dört alıntı babası ve nişanlısı Trablusgarp’ta çarpışıp şehit düşen Ayşe’yi anlatır. Hikâye şehadet üzerinden verilen güçlü vatansever mesajlar içerir.

“O serhatten nu hududa koşuyorsun. Bulgaristan’da ölüyor, Yunanistan’da ölüyor, Acemistan’da ölüyor, Sırbistan’da ölüyor, yalnız yurdunda, köyünde ölemiyorsun. Sevgilin Ayşeciği doya doya öpemiyor, yavrun Mehmetçiği seve seve büyütemiyorsun...” (Müftüoğlu, 2007a, s. 71).

“Sen şarkın kınına girmeyen bir kılıcsısın; dövüle dövüle tavlansın, vurula vurula kırılırsın. Yine her parçandan bir kıvılcım, her kıvılcımından bir şimşek çıkar. İlahi bir kuvvetin, ebedî bir feyzin var, ey Türk!!!” (Müftüoğlu, 2007a, s. 72). “Çağlayanlar”ın “Üzümcü” hikâyesinden alınan bu iki alıntı sokaktan geçen üzümcüden hareketle Türk milletine sesleniştir. Ahmet Hikmet Bey bu hikâyede en ufak bir düşünceden bile vatan – millet ülküsüne uzanmıştır.

“Kalbinin en derin, en ateşli köşesinden bir çığlık kopardı:

— Allah! Ey İslâm’ın Allah’ı! Düşman vatanımı çiğnemesin, çiğnetme!!” (Müftüoğlu, 2007a, s. 74).

“Ah Vatan! Misk gibi kokusu canlarda tüter!” (Müftüoğlu, 2007a, s. 76).

“Talebin askerlikleri te’cil edildi.’ Diyen kâtibin duygusuz gözlerine baktılar, ve ceketlerinin iliklerine taktıkları bir sümbül çiçeğini derin derin koklayarak ve önlerine bakarak usulca: ‘Biz gönüllü gidiyoruz!’ dediler.” (Müftüoğlu, 2007a, s. 78). “Çağlayanlar”ın “Sümbül Kokusu” hikâyesinden alınan son üç kesit, Budapeşte’de okuyan iki Türk gencinin harp sırasında sümbül kokularını duyarak depreşen vatana özlemini ve yaptıkları fedakârlığı anlatır.

“Rıhtıma çıktığı sırada, bu İslâm payitahtının yerden bir avuç toprağını aldı. Ahdetmişti. Öptü. Yüzüne, gözüne sürdü. Gümrükten çıktı.” (Müftüoğlu, 2007a, s. 91). “Çağlayanlar”ın en önemlilerinden olan “Turhan Nasıl Çıldırıldı?”da İskenderiye’den payitaht İstanbul’a gelen Turhan’ın İstanbul’daki yozlaşmaya verdiği tepkiler işlenir.

“— Bak efendi! Bak şuna! ‘Artık din bitti, millet bitti.’ Diyor. Bâr-i Tealâ’dan ümidini kesiyor.” (Müftüoğlu, 2007a, s. 132). “Çağlayanlar”ın işgal yıllarını anlatan “Rahat Döşeği”, geçen bu sözler ile ne kadar karamsar gibi gözükse de vatana olan inancın da emarelerini taşır.

“— Aç kucağımı ben yalnız seni istiyorum, dedi. Ve gözleri incilendi. Tıpkı yıllardır ağlayan Anavatan gibi...” (Müftüoğlu, 2007a, s. 157). “İnci” hikâyesi “Çağlayanlar”ın en ilginç hikâyelerinden biridir. Yıldız adında bir kadına sesleniş gibi gözükse eserde aslında ay yıldızlı bayrak muhataptır. En sonlardan alınan bu alıntıda da vatanın bayrağına özlemi iması yapılır.

2.2. Saygı Değerine İlişkin Bulgular

Millî ve manevî değerleri aktarmakta olan yazarımız, kültürümüzün en kıymetli unsurlarından olan hürmeti de eserlerinde yoğun biçimde kullanmıştır. Ahmet Hikmet Bey’in hikâyelerinde saygı ile alakalı kesitler şunlardır:

“Hakikatli Babacığım, Şefkatli Nineciğim, Ellerini öpüp cümleye selam ve dualar ederim.” (Müftüoğlu, 2022, s. 115).

“Zannederim ki iki gün sonra yeni bir hücum daha olacak. Baki senin ve ninemin ellerinizden öperim. Duanıza muhtacım. Beni soranlara selam.” (Müftüoğlu, 2022, s. 116).

“İki üç tabut asker, bu asker annesinin tabutu önünden – geçmişini bilirlermiş gibi – birdebire oluşan bir hürmet hissiyle ruhuna Fatihalar okuyarak ağır ağır geçiyorlardı.” (Müftüoğlu, 2022, s. 118). “Hâristan ve Gülistan”ın “Nakiye Hala” hikâyesinden alınan bu üç kesit, kültürümüzdeki hürmet duygusunun önemli örnekleridir.

“Türkler babalarından, ninelerinden ziyade ulularını sayarlar, severlerdi. Altın Ordu’da kanun, yasak iki kelimedenden ibaretti: Sıra, saygı!” (Müftüoğlu, 2007a, s. 63). “Çağlayanlar”ın “Altın Ordu” hikâyesi tarihten bir göç olayını ele alır. Hikâyede geçen bir cümlede Türklerin büyüklere saygısı belirtilir.

“Büyüklerle karşı saygın bizzat sayılmayı sevdiğindedir; itaatkâr olman, boyun eğilen kişi olmak istemendendir.” (Müftüoğlu, 2007a, s. 70). “Üzümcü” hikâyesinden alınmıştır.

“İslâmları birleştirmek için perişan olmakla iftihar eden Halife-İslâm’a hürmet bu mudur? Hadimü’l-Haremeyn’e hizmet bu mudur?” (Müftüoğlu, 2007a, s. 92).

“Ey Yavuz! Milletimin selâmetini yalvaracaktım. Ayaklarına kapanmak için sana yükselmek istedim. Yarı yolda gözlerim karardı. Sendeledim, düştüm. Allah günahımı affetsin!” (Müftüoğlu, 2007a, s. 104). “Turhan Nasıl Çıldırıldı?”dan alınan bu iki bölüm yozlaşmış İstanbul’un maneviyattan yoksun olmasını işlemektedir. Hikâyenin sonunda I. Selim’in türbesinde yaşamına son verecek kadar atalarına saygılı olan Turhan, neslin vurdumduymazlığı karşısında çıldırmıştır.

“Siz yalnız usulün ve alışılmışın dışında bir usta, bir ressam, bir mühendis, bir nakkaş değilsiniz. Türklüğün ruhundaki sağlamlık ve ağırbaşlılığı gösterecek mânâları, misalsiz nakışlarınızla, sembolik ilhamlarınızla ortaya çıkaran birer de şairsiniz.” (Müftüoğlu, 2007a, s. 110).

“Ey Türk kadını! Irkında ne üstün bir feyiz vardır ki hem ölmeye asker yetiştirir, hem ebediyete hüner eriştirirsin! Seni benden çok evvel takdir edenler, yine Vato gibi ressamların vatandaşları oldukları için beni affet!..” (Müftüoğlu, 2007a, s. 111). “Çağlayanlar”ın “Ayşe Kızla Vato” hikâyesinden alınan iki alıntı Türk kadınlarına hürmeten kaleme alınmıştır. Onların benzersiz el becerilerinin üstüne vatana evlat yetiştirmesi büyük bir ihtiramla okura aktarılır.

“Namazdan sonra anne ve babamın ellerini öperken aldığım dualarla insan ile melek arasında hoş bir cisim gibi yükselirdim.” (Müftüoğlu, 2007a, s. 142). “Çağlayanlar”ın “Bayram” hikâyesinden alınan kısımda, kültürümüzün önemli öğelerinden bayram namazı sonrası büyüklerin ellerinin öpülmesi görülür.

2.3. Sevgi Değerine İlişkin Bulgular

Ahmet Hikmet'te sevgi genelde mübalağa içeren cümlelerle işlenmiştir. Özellikle Servet-i Fünûn anlayışının hâkim olduğu “Hâristan ve Gülistan” eserinde sevgi daha bariz görülmektedir. Hikâyelerde tespit ettiğimiz sevgi değerleri şu bölümlerdedir:

“Evet, sevda dağıtan saçlar olmayınca elmasların, gül serpen parmaklar bulunmayınca yakutların, zümrütlerin, beyaz gerdanlar görülmeyince incilerin ne hükmü ne güzelliği olabilir?” (Müftüoğlu, 2022, s. 37). “Hâristan ve Gülistan” adlı hikâyenin “Şiraze bölümünden alınmıştır.

“Hâlâ o, kocasını ciddi, menfaatsiz, sebepsizce derin bir saygı ile seviyordu.” (Müftüoğlu, 2022, s. 54). “Hâristan ve Gülistan”ın “Yıkık Yuva (Lane-i Münkesir” hikâyesinden alınan bu bölümde, kocası Neriman'ın tüm hatalarına rağmen onu sevmeye devam eden Mihriban'ın sözleri verilir.

“İşte, ben bu kır menekşelerini seviyorum. O kadar seviyorum ki huzurunuzda bile onlara aşkımy ilan etmeye, bakınız, kendimde cesaret görüyorum.” (Müftüoğlu, 2022, s. 77). “Hâristan ve Gülistan”ın mektuplar kısmının “Birinci Mektup: Çiçekler” bölümünden alınmıştır. Burada kır menekşeleri ile kastedilen aslında kadınlardır.

“İşte azizim, arkadaşın güzelliğe olan o çılgınca düşkünlüğüne rağmen bugün zekâ, anlayış ve özellikle dikkat ve incelik sahibi olan bu kadına çıldırircasına âşık oldu.” (Müftüoğlu, 2022, s. 109). “Hâristan ve Gülistan”ın “Güzellik ve Aşk (Hüsn ü Aşk)” hikâyesinden alınmıştır.

“Seher çiçeklere nasıl çiğ taneleri serperse, güneş gülleri nasıl renklerle süslerse, dalgalar sahillere nasıl öpücükler yollarsa, rüzgâr dallara nasıl nağmeler öğretirse ben de sana öyle aşklar öğretsem, seni öyle sevdalarla süslesem...” (Müftüoğlu, 2022, s. 178). “Hâristan ve Gülistan”ın “Hayal Etmenin Zevki (Zevk-i Hayal)” hikâyesinden alınmıştır.

“...Benden saklama, Turhan sen Zehra'yı pek seviyordun! Hatta bu muhabbetine sen de şaşıyordun. Bana daima ondan bahsediyordun...” (Müftüoğlu, 2007a, s. 98).

“Zehra'nın aklına, irfânına itimat ettim. Terbiyenin zekâyâ üstün geleceğine ihtimal vermedim. Bu kızı fikrime ortak, emelime ortak olacak sandım. Aldandım. Çünkü onu seviyordum Kâmil kardeşim! Hem pek seviyordum.” (Müftüoğlu, 2007a, s. 99). “Turhan Nasıl Çıldırdı?”da geçen son iki bölüm, alafranga meraklısı karısı Zehra'yı kaybeden vatansever Turhan'ın arkadaşıyla yaptığı konuşmadır. Onu sevmiş ancak onunla Batı'ya gitmektense vatanında kalmayı tercih etmiştir.

“Mengili Giray Bahçesaray'da ölen zevcesine bu nâmda bir çeşme yaptırmış.” (Müftüoğlu, 2007a, s. 147). “Çağlayanlar”ın “Gözyaşı Çeşmesi” hikâyesinden alınmıştır. Türk tarihinde buna benzer şekilde hükümdarlarının eşleri için yaptırdığı eserlere rastlamak mümkündür.

2.4. Dostluk Değerine İlişkin Bulgular

“Gönül Hanım”da dostluk değerine çokça rastlanılsa da olay örgülerinin kısa olması nedeniyle hikâyelerde fazla rastlanılmamaktadır. Ancak yine de kayda değer bölümler mevcuttur:

“Gözüm, ‘Bana bir yol göster.’ diyorsun, bilmem bu satırların arasında takip edecek mesut bir yol bulabilir misin?” (Müftüoğlu, 2022, s. 194). “Hâristan ve Gülistan”ın “İki Mektup” hikâyesinden alınmıştır. Burada Azra ve Selma'nın mektuplaşması konudur. Mevzubahis alıntıda da Selma'nın Azra'ya bir dost olarak yardımcı olması verilmiştir.

“Yavuz kalktı... Veda etti, iki arkadaş sevgili arkadaşlarımı yalnız bırakmak istemediler.” (Müftüoğlu, 2007a, s. 153). “Çağlayanlar”ın “Matemin Kuvveti” bölümünden alınmış kesitte arkadaşlarının sevdiğini yitirmiş Yavuz'a destek oluşunu görürüz.

2.5. Öz Denetim Değerine İlişkin Bulgular

Kişilerin tepkilerini ve davranışlarını denetlemesi olarak ifade edebileceğimiz öz denetimi Müftüoğlu'nun hikâyelerinde iki yerde görürüz. Özellikle af dilemek erdemi TTKB (2017)'ce öz denetim çatısı altında ele alınır. Hikâyelerde yer alan öz denetim kesitleri şunlardır:

“Kızım, annene de ki ben talihsiz biriydim. Ben bir sefildim. Şimdi ise çok pişmanım. Beni affetsin yavrum! Bundan sonra senin gibi sevgi dolu bir baban, annenin her sözünü yerine getirecek bir kölesi olacağım.” (Müftüoğlu, 2022, s. 67). “Yıkık Yuva (Lane-i Münkesir)”dan alınan bu bölümde evlilik hayatında büyük kusurlar işleyen Neriman Bey'in kızıyla yaptığı konuşma verilir. Kızı üzerinden eski eşi Mihriban Hanım'dan af dileyen Neriman Bey oldukça pişmandır.

“...Seni benden çok evvel takdir edenler, yine Vato gibi ressamların vatandaşları oldukları için beni affet!..” (Müftüoğlu, 2007a, s. 111). “Ayşe Kızla Vato”da geçen ve yukarıda da alıntılıdığımız bu bölümde Türk kadınlarına övgü konusunda geç kaldığımızı kabul eden, öz eleştiri yapan bir mütefekkirin satırları aktarılır.

2.6. Yardımseverlik Değerine İlişkin Bulgular

Yardımseverlik değeri de keza geniş olay örgülerinde çok daha fazla karşımıza çıksa da Ahmet Hikmet'in hikâyelerinde doğrudan bu kök değerimize rastlamak mümkündür. Bazı örnekler şöyledir:

“Mesela denize düşen bir zavallıyı kurtarmak için hayatlarını tehlikeye atanlar insan değil midirler? İşte farz ediniz ki karşınızdaki kız da bu dakikada böyle bir felakete uğramış, size doğru kollarını uzatıyor. Karşılığında bir hafta kadar hastalanacaksınız, söyleyiniz; ümitsiz bir hayatı kurtarmak istemez misiniz? Bu kadar iyilik severliği kendinize layık görmüyor musunuz?” (Müftüoğlu, 2022, s. 106).

Bu örnek “Güzellik ve Aşk (Hüsn ü Aşk)” hikâyesinden alınmıştır.

“Birkaç dakika geçmeden kucağında bir ceylan yavrusu olduğu halde tekrar yanlarına geldi. Ceylanı parçaladı ve her birine dağıttı. Misafirlerini ağırlamak istedi...” (Müftüoğlu, 2007a, s. 17). “Çağlayanlar”ın ilk hikâyesi “Alparslan Masalı”nda geçen bu bölümde davetsiz misafirlerini ağırlamak isteyen aslanlar tarafından büyütülmüş Alparslan'ı görürüz.

2.7. Sabır Değerine İlişkin Bulgular

“Çağlayanlar” eserinin yazıldığı dönemler Türk tarihinin en zorlu zamanlarıdır. Büyük bir vatansever olan Ahmet Hikmet gibiler için sabır ve metanet duygusu bu süreçte ön plana çıkmaktadır. Ancak çoğu zaman içinden geçtiği zor sürece karakterlerimiz sabredememektedir. Kayda değer bazı kesitler şunlardır:

“...Nişanlısının “Padişah babamıza bir demet çiçek götür.” sözünü hatırladı. Bu hediye Trablus'tan birkaç güne kadar düşmanı kovduktan sonra verilecek değil miydi? Lâkin babasının şehadetiyle Ayşe'nin korkusu çoğalmış, sabrı tükenmişti. Birkaç gün daha tahammül edemeyecekti.” (Müftüoğlu, 2007a, s. 56). Ahmet Hikmet Müftüoğlu kimi zaman olumsuz örneği vererek olumluya ulaştırmıştır. “Padişahım Alınız Menekşelerimi Veriniz Gülümü” hikâyesinden alınmış bu kısımda nişanlısının sözlerini hatırlamış ve zamanı gelmeden sabredemeyip bu işi yapmaya koyulmuştur. Ancak en nihayetinde sonuçlar istediği gibi olmayacaktır.

“— Teyze! Bayramda benden ne istersin?

...

Evlât, dedi. Benim bu yaştan sonra arzum ne olabilir? Kâbe-i Mükerrreme'de can vermek isterdim. Fakat kible-i müslimin elimizden gitti. Şam'da kabrimin kazılmasını temenni etsem ah! O da... Susayım oğlum!... Yarabbi! Yarabbi! Ehl-i İslâm'a sen merhamet eyle! Bundan sonra kara bayramlar gösterme İlahi!...” (Müftüoğlu, 2007a, s. 144).

Bu bölüm ise “Bayram” hikâyesinden alınmıştır. Yaşlı kadına sorulan soru üzerine kadının ağzından sanki zor zamanlar geçiren Türk milletinin ortak sözleri çıkmaktadır. Ancak hikâyede de görüldüğü üzere sabretmek ve dua etmek zorunda kalmışlardır.

2.8. Sorumluluk Değerine İlişkin Bulgular

Sorumluluk duygusunu Ahmet Hikmet gibi bir fikir adamında en fazla vatanî hususlarda görüyoruz. Özellikle aşağıdaki parçayla beraber şehadetin işlendiği birçok metinde aslında bir sorumluluk mevcuttur. “Çağlayanlar”ın “Sümbül Kokusu” hikâyesinde rastladığımız bölüm şu şekildedir:

“‘Talebinin askerlikleri te’cil edildi.’ Diyen kâtibin duygusuz gözlerine baktılar, ve ceketlerinin iliklerine taktıkları bir sümbül çiçeğini derin derin koklayarak ve önlerine bakarak usulca: ‘Biz gönüllü gidiyoruz!’ dediler.” (Müftüoğlu, 2007a, s. 78). “Sümbül Kokusu”ndan aldığımız bu bölümde vatanları için sorumluluk hissedip gönüllü olarak Çanakkale’ye gitmek isteyen gençleri görürüz.

2.9. Dürüstlük Değerine İlişkin Bulgular

Dürüstlüğe eserlerin genelinde bir kez yer verilmiştir. Doğru sözlü olma açısından şu bölümü örnek gösterebiliriz:

“Bu kızını fikrime ortak, emelime ortak olacak sandım. Aldandım. Çünkü onu seviyordum Kâmil kardeşim! Hem pek seviyordum.” (Müftüoğlu, 2007a, s. 99). Turhan Bey arkadaşına bu sözlerde dürüsttür. Canı ve gönlü yansa da yalan konuşmamaktadır.

Ayrıca “Yıkık Yuva (Lane-i Münkesir)” ve yukarıdaki parçanın alındığı “Turhan Nasıl Çıldırıldı?” hikâyelerinde dürüstlük teması belirgin şekilde işlenmiştir.

2.10. Adalet Değerine İlişkin Bulgular

Hikâyelerde adalet kök değeri doğrudan tespit edilmemiştir.

SONUÇ VE ÖNERİLER

Değerler eğitimi açısından programlarımıza 2018’de eklenen on kök değerini ya da 2024’te kapsamı genişletilen değerlerin, öğrenciye kazandırılmasındaki en kritik derslerden biri ilköğretim çağında sekiz sene görülen Türkçe dersidir. Bu dersteki okuma saatleri ve güncel öğretim programındaki atölye çalışmaları ilgili öğrencileri kitaplara yönlendirmektedir. Öğretmenin amaca uygun kitapları bilmesi ve öğrenciyi bunlarla buluşturması önemlidir. Bundan dolayı öğretmenler kitap içerikleri hakkında bilgi sahibi olmalıdır. Bu çerçevede daha birkaç sene önceye kadar yürürlükte kalmış “100 Temel Eser” içerisinde de kitabı olan, Millî Edebiyat dönemimizin önemli yazar ve mütefekkeri Ahmet Hikmet Müftüoğlu’nun eserleri, 2018-2019 öğretim programlarındaki kök değerler esas alınarak incelenmiştir.

Ahmet Hikmet Müftüoğlu’nun bir romanı ve iki hikâye kitabında toplam 78 adet kök değer tespit edilmiştir. Yazarımız özellikle “Gönül Hanım” ve “Çağlayanlar”ı kaleme alırken içinde bulunduğu fikrî vaziyet sebebiyle yoğun vatanseverlik temaları işlemiştir. “Hâristan ve Gülistan” hikâyeleri ise anlayış olarak farklı bir zamanda yazılsa da Ahmet Hikmet burada sonrasında şekillenecek düşüncelerinin belirtilerini göstermiştir. Üç eserde en çok tespit ettiğimiz değer vatanseverliktir. Bunun haricinde en çok işlenen ikinci kök değer Türk kültürünün vazgeçilmezi olan saygıdır. Yazar, eserlerinde bilhassa kadınlara ve yaşlılara saygıyı ön plana çıkarmıştır. Bir diğer fazla işlenen kök değer sevgidir. Ahmet Hikmet’in roman ve hikâyelerinde genel olarak şahsa yönelik sevgiyi, özellikle aşkı görürüz. Bunların ardından en çok işlenen kök değer olan dostluk “Gönül Hanım”da fazlaca tespit edilmiş, bir serüven dâhilinde oldukları için kahramanlarımız arasında görülmüştür. Sonrasında sırasıyla yardımseverlik, sorumluluk, öz denetim, sabır, dürüstlük ve adalet değerlerine rastlarız.

Sonuç olarak Ahmet Hikmet Müftüoğlu öğrenciye tanıtılabilir; özellikle “Gönül Hanım” ve “Çağlayanlar” eserleriyle öğrencilere okutulabilir, üzerinde tartışılabilir bir yazardır. “Çağlayanlar” adlı eserinden bazı hikâyeleri derslerde münferit olarak da kullanılabilir olan yazarımızın edebî anlamda daha iyi tanıtılması gerekmektedir. Vatanperver gençler, güncel eğitim sistemi ve öğretim programlarımızın istenen çıktılarındandır. Dolayısıyla vatan-millet olguları üzerinde güçlü bir üslupla çalışan Ahmet Hikmet Müftüoğlu gibi yazarlarımızın şahsiyeti ve eserleri üzerinde yapılan çalışmalar genişletilmelidir. İlköğretim kademesinin son yıllarında ve Türkçe dersinde Müftüoğlu’ndan ve çalışmalarından gerekli kontroller sağlandıktan sonra istifade edilebilir.

KAYNAKÇA

- Akbaş, O. (2008). Değer eğitimi akımlarına genel bir bakış. *Değerler Eğitimi Dergisi*, 6(16), 9-27.
- Altay, G. & Baş, Ö. (2023). Cumhuriyet Dönemi Türkçe Dersi Öğretim Programlarında ilk okuma ve yazma öğretimi. *RumeliDE Dil ve Edebiyat Araştırmaları Dergisi*, (35), 530-558. DOI: 10.29000/rumelide.1342148.
- Çankırlı, A. (2015). *Ailede ve okulda değerler eğitimi*. İstanbul: Zafer Yayınları.
- Değer. (2024). *Türk Dil Kurumu güncel Türkçe sözlük* içinde. Erişim adresi: <https://sozluk.gov.tr/>
- Demircioğlu, İ. ve Tokdemir, A, M. (2008). Değerlerin oluşturulma sürecinde tarih eğitimi: amaç, işlev, içerik. *Değerler Eğitimi Dergisi*, 6(15), 69-88.
- Dilmaç, B. (2002). *İnsanca değerler eğitimi*. Ankara: Nobel Yayın Dağıtım.
- Kasapoğlu, H. (2013). Okulda değer eğitimi ve hikâyeler. *Millî Eğitim Dergisi*, 43(198), 97-109.
- Kuşdil, M, E. ve Kağıtçıbaşı, Ç. (2000). Türk öğretmenlerin değer yönelimleri ve Schwartz değer kuramı. *Türk Psikoloji Dergisi*, 15(45), 59-76.
- MEB Talim ve Terbiye Kurulu Başkanlığı. (2010). *İlk ders genelgesi*. B.08.0.TTK.0.72.02.00, 08 Eylül 2010. <https://mevzuat.meb.gov.tr/dosyalar/1574.pdf> adresinden erişilmiştir.
- MEB Talim ve Terbiye Kurulu Başkanlığı. (2017). *Müfredatta yenileme ve değişiklik çalışmalarımız üzerine*. https://kandira.meb.gov.tr/meb_iys_dosyalar/2017_09/04202207_18160003_basin_aciklamasi-program.pdf adresinden erişilmiştir.
- MEB. (2019). *Türkçe dersi öğretim programı (ilkokul ve ortaokul 1, 2, 3, 4, 5, 6, 7 ve 8. sınıflar)*. Ankara: Millî Eğitim Basımevi.
- Millî Eğitim Temel Kanunu “1739 Sayılı Kanun”. (1973). *T.C. Resmî Gazete* (14574, 24 Haziran 1973).
- Müftüoğlu, A, H. (2007a). *Çağlayanlar*. İstanbul: Türk Edebiyatı Vakfı Yayınları.
- Müftüoğlu, A, H. (2007b). *Gönül Hanım*. İstanbul: Türk Edebiyatı Vakfı Yayınları.
- Müftüoğlu, A, H. (2022). *Hârîstan ve Gülîstan*. İstanbul: Kapra Yayıncılık.
- Salim, N. (2022). *Ahmet Hikmet Müftüoğlu'nun roman ve hikâyelerinde değerler eğitimi*. (Yayımlanmış yüksek lisans tezi). Dokuz Eylül Üniversitesi, İzmir.
- Tevetoğlu, F. (1986). *Ahmed Hikmet Müftüoğlu: hayatı ve eserleri*. Ankara: T.C. Kültür ve Turizm Bakanlığı Yayınları.
- Ulusoy, K. ve Arslan, A. (2014). *Değerli bir kavram olarak “değer ve değerler eğitimi”*. Turan, R. ve Ulusoy, K. (Ed.), Farklı yönleriyle değerler eğitimi (s. 1-16) içinde. Ankara: Pegem Akademi.
- Wach, E. (2013). Learning about qualitative document analysis. *IDS Practice Papers in Brief* 13, 1-10.
- Yaman, E. (2012). *Değerler eğitimi: eğitimde yeni ufuklar*. Ankara: Akçağ Yayınları.
- Yıldırım, A, ve Şimşek H. (2008). *Sosyal bilimlerde nitel araştırma yöntemleri*. Ankara: Seçkin Yayıncılık.
- Yıldırım, T. (2020). *Son şehbender: Müftüoğlu Ahmet Hikmet*. İstanbul: Ötüken Neşriyat.

Analysis of Ahmet Hikmet Müftüoğlu's Novel and Story Books in Terms of Root Values

Yusuf Ziya YÜKSEL^{ID}, Fahri TEMİZYÜREK^{ID}

INTRODUCTION AND PURPOSE

As a social being, humans are in constant interaction with each other in terms of the civilizations and settlements they have established. The social life and society built created a memory and legacy that was passed on to subsequent generations. One of these memories and legacies are the values that teach individuals who are members of society how to live and guide their choices (Akbaş, 2008). As Çankırılı (2015) says, values are the most important tools of social control and indispensable parts of social harmony. In this context, it is very important to transfer values appropriately to the individuals who make up the society, primarily in the family and then at school. Primary school ages are also critical for an ideal education or transfer.

The concept of values education has gained importance in recent years with the updated system and the understanding of education that continues to develop. If we look at the steps taken by the Ministry, one of the first texts that mentions values, although not in today's sense, is the Basic Law of National Education. The Basic Law of National Education, which came into force in 1973, includes the expression "to raise citizens who adopt, protect and develop the national, moral, humane, spiritual and cultural values of the Turkish nation" (MEB, 1973) Additionally, in 2010, the Ministry of National Education, Board of Education and Discipline, published a circular called "First Lesson (İlk Ders)" regarding the conduct of values education. The circular contains the following statements about values education: "Education is the most important factor in imparting to all individuals our moral, humane, social and spiritual values that create social life, connect people to each other, ensure development, happiness and peace, and protect from risks and threats." Transferring these gains to our students constitutes values education." (TTKB, 2010).

On July 18, 2017, the Board of Education and Discipline (TTKB) announced a press release titled "On Our Renewal and Change Studies in the Curriculum". In the new curricula, our values have a separate learning area, unit, subject, etc. will not be seen as; It has been stated that it is the ultimate goal of the entire education process and will be included in each of the curriculum (MEB, 2019). It was also decided to create environments that are supportive, develop social awareness based on mutual respect and love, and to receive the support of the school-family association in the transfer of values (TTKB, 2017).

According to this curriculum change, ten root values "justice, friendship, honesty, self-control, patience, respect, love, responsibility, patriotism and helpfulness" were added to the renewed program. These ten root values are included in all new generation course curricula prepared with this understanding and are not seen as specific to any course.

Considering the teaching processes of the course and the reading texts in accordance with the curriculum, the most work in values education falls on the Turkish course in the first eight years. It is also important that the classroom teacher who will first teach Turkish to the student and the Turkish teacher who will continue it thereafter introduces the student to texts that are suitable for the purpose other than the textbook. Especially in recommending books to

read, the teacher has a duty to direct the student to authors' works that are appropriate and serve the purpose. The works of Ahmet Hikmet Müftüoğlu are also worth examining in this regard.

The aim of our study was to examine Ahmet Hikmet Müftüoğlu's printed novel "Gönül Hanım" and the story books "Çağlayanlar" and "Haristan and Gülistan" in terms of ten root values determined by the Ministry of National Education. In addition, information is given about the possible contributions of the works to values education in terms of the root values they contain.

METHODOLOGY

In this study, the "document analysis" method, one of the basic qualitative research methods, was used. Document analysis is a method in which written materials related to the facts within the scope of research are examined (Yıldırım and Şimşek, 2008, p. 187). According to Wach (2013), In the study, Ahmet Hikmet Müftüoğlu's printed novel "Gönül Hanım" and the story books "Çağlayanlar" and "Haristan and Gülistan" were examined in terms of ten root values determined by the Ministry of National Education. In addition, information will be given about the possible contributions of the works to values education in terms of the root values they contain. "Descriptive analysis" was preferred to analyze the data.

RESULTS AND SUGGESTIONS

A total of 78 root values were identified in one novel and two story books of Ahmet Hikmet Müftüoğlu. The author used intense patriotism themes due to the intellectual situation he was in, especially while writing "Gönül Hanım" and "Çağlayanlar". Although the stories "Hâristan and Gulistan" were written at a different time in terms of understanding, Ahmet Hikmet showed signs of his thoughts that would later take shape. The value we detect most in the three works is overwhelmingly patriotism. Apart from this, the second most commonly used root value is respect, which is indispensable for Turkish culture. The author particularly emphasized respect for women and the elderly in his works. Another overworked root value is love. In Ahmet Hikmet's novels and stories, we generally see personal affection, especially love. After these, friendship, which is the most discussed root value, was identified a lot in "Gönül Hanım" and was seen among our heroes because they were in an adventure. Subsequently, we encounter the values of helpfulness, responsibility, self-control, patience, honesty and justice, respectively.

As a result, Ahmet Hikmet Müftüoğlu can be introduced to the student; He is an author that can be taught to students and discussed, especially with his works "Gönül Hanım" and "Çağlayanlar". Patriotic young people are one of the desired outcomes of our current education system and curriculum. Therefore, studies on the personality and works of our writers such as Ahmet Hikmet Müftüoğlu, who works with a strong style on homeland-nation phenomena, should be expanded. Müftüoğlu and his works can be benefited from in the last years of primary education and in Turkish lessons, after the necessary controls are provided.

ARAŞTIRMANIN ETİK İZİNİ

Bu çalışma etik kurul izni gerektirmemektedir.

ARAŞTIRMACILARIN KATKI ORANI

Yazarların çalışmaya katkısı eşit orandadır.

ÇATIŞMA BEYANI

Çalışmada çıkar çatışması bulunmamaktadır.

Bu makaleye atıf yapmak için / To cite this article:

Yüksel, ZY. & Temizyürek, F. (2024). Kök değerler çerçevesinde Ahmet Hikmet Müftüoğlu'nun roman ve hikâye kitaplarının incelenmesi. *Temel Eğitim Araştırmaları Dergisi*, 4 (2): 109-125. doi: 10.55008/te-ad.1528215